

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Tarım İşçilerinin Covid-19 Pandemisinde Kişisel Koruyucu Kullanımı Farkındalıkları, Sağlık Endişeleri ve Anksiyeteleri

İlknur AYDIN AVCI¹, Ayla HENDEKÇİ²

¹Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Samsun, Türkiye

²Dr. Arş. Gör., Giresun Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Giresun, Türkiye

Öz

Giriş: Pandemi önemli bir halk sağlığı sorunudur. Toplumda bazı grupların pandemi sürecinde daha fazla bilgiye ve farkındalığa ihtiyaç duyduğu, endişe ve anksiyete yaşadıkları düşünülmektedir. Tarım işçileri bu gruplardan biri olarak halk sağlığı hemşirelerinin değerlendirmesi ve uygun yaklaşımlar geliştirmesi açısından önemlidir. Amaç: Bu çalışmada amaç, tarım işçilerinin Covid-19 pandemisinde kişisel koruyucu kullanımına yönelik farkındalıkları, sağlıkla ilgili endişeleri ve anksiyetelerini belirlemektir. Yöntem: Tanımlayıcı türdeki çalışmanın evrenini Doğu Karadeniz bölgesindeki bir ilde bulunan fındık işçileri oluşturmaktadır (n = 153). Veri toplama araçları olarak 'Bilgi Formu, Covid-19 Korkusu Ölçeği ve Beck Anksiyete Ölçeği' kullanılmıştır. Veriler, online olarak toplanmıştır. İstatistiksel değerlendirme SPSS paket programı yardımıyla normal dağılıp dağılmadığı belirlenerek, t-testi/Mann Withney U testi ve ANOVA/Kruskall Wallis testi ile yapılmıştır. Bulgular: Çalışmaya katılan tarım işçilerinin yaş ortalaması 36.34 ± 12.69, %50.3'ü kadın ve %53.6'sı üniversite mezunudur. İşçilerin %33.1'i Covid-19 ile ilgili yapılması gereken iyileştirmelerin başında hijyen koşulları olduğunu düşünmekte, %43.8'i sosyal mesafeye dikkat konusunda kararsız kalmakta, %49.7'si maske kullanımına dikkat edilemediğini düşünmektedir. İşçilerin %54.9'u hastalığın kendilerine bulaşacağını ve %84.3'ü kendilerini güvende hissetmediklerini belirtmektedir. İşçilerin Covid-19 Korkusu Ölçeği puanı 17.62 ± 6.06 iken Beck Anksiyete Ölçeği puanı 12.47 ± 11.13'tür. Sonuç: Çalışmada tarım işçilerinin Covid-19 korkularının şiddetli olduğu, anksiyetelerinin normal düzeyde olduğu ve cinsiyet, aile yapısı, gelir düzeyi gibi demografik değişkenlere göre değiştiği bulunmuştur. Kişisel koruyucu kullanımı, sosyal mesafe ve vardiyalı çalışma durumları ile korku ve endişeleri arasında ilişki olduğu bulunmuştur. Sahadaki risklerin belirlenmesi, uygun önlemlerin alınması, etkin bir kontrol mekanizması sağlanması ve işbirliği içinde hareket edilmesi önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Covid-19, Endişe, Korku, Kişisel Koruyucu Kullanımı, Pandemi, Tarım İşçileri.

Abstract

Awareness, Health Concerns and Anxiety Situations of Agricultural Workers Regarding the Use of Personal Protective Equipment in the COVID-19 Pandemic

Background: Pandemic is an important public health problem and some groups are believed to experience anxiety and need increased awareness during the pandemic process. As one of them, agricultural workers are important for public health nurses to evaluate and develop appropriate approaches. **Objectives:** Study aims to identify awareness, health concerns and anxiety of agricultural workers regarding the use of personal protective equipment in the pandemic. **Methods:** Study population of this descriptive research consists of hazelnut workers in a province in the Eastern Black Sea region (n = 153). Personal Information Form, The Fear of COVID-19 Scale, and Beck Anxiety Inventory were used for online data collection. After testing normality with the SPSS package program, statistical evaluation was performed using the t-test/Mann-Whitney U and ANOVA/Kruskal Wallis tests. **Results:** Average age of workers was 36.34 ± 12.69, 50.3% was female, 53.6% was a university graduate, 33.1% believes improved hygiene is necessary, 43.8% was undecided about social distance, and 49.7% believes it's hard to pay attention to use masks. Of them, 54.9% states they will get infected, 84.3% does not feel safe. The FCV-19S score was 17.62 ± 6.06 and BAI score was 12.47 ± 11.13. **Conclusion:** Agricultural workers were found to have intense COVID-19 fears and normal level of anxiety, varying with demographic variables such as gender, family structure, and income level. Relationship was found between use of personal protective, social distance, shift work and their fear and anxiety. It is recommended to identify risks in the field, take appropriate measures, provide an effective control mechanism and act in cooperation.

Key Words: COVID-19, Anxiety, Fear, Use of Personal Protective, Pandemic, Agricultural Workers.

Geliş Tarihi / Received: 30.10.2020 **Kabul Tarihi / Accepted:** 09.08.2021

Correspondence Author: Dr. Arş. Gör., Giresun Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Giresun, Türkiye. Telefon: 05393570628 E-posta: ayla.hendekci@gmail.com

Cite This Article: Aydın Avcı İ, Hendekci A. Tarım İşçilerinin Covid-19 Pandemisinde Kişisel Koruyucu Kullanımı Farkındalıkları, Sağlık Endişeleri ve Anksiyeteleri Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi. 2021; 14 (4): 337- 347

Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi 2021 Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License

Çin’de ortaya çıkan ‘Coronavirüs’ olarak tanımlanan virüs, bir süre sonra dünya geneline yayılmıştır. Enfekte kişi sayısındaki artışla birlikte Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir. Vaka sayılarının gün geçtikçe artmasıyla birlikte süreç hem ülkeler hem de toplumlar için çeşitli sorunların ortaya çıkması ile devam etmektedir. Dünyanın geçmiş yıllarda kolera, veba, ispanyol gribi gibi benzer pandemi deneyimleri yaşadığı, bu deneyimlerden yola çıkılarak toplum genelinde sağlıkla ilgili bazı endişe, korku ve anksiyete durumlarının oluşabileceği öngörülmektedir (1-3). Toplum içinde yaşam şartları olarak farklı özelliklere sahip risk grupları (göçmenler, engelliler, yaşlılar, adölesanlar gibi sağlık kaynaklarından sınırlı yararlanan bireyler) vardır. Bu gruplardan biri de tarım işçileridir (4).

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün yaptığı tanıma göre, tarım işçileri ‘kırsal kesimde tarım, zanaat ya da benzeri bir işte çalışan kişiler’dir (5). Tarım işçileri çeşitli özelliklerine göre farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Buna göre tarım işçileri çalışma süresi, yaşadığı yer ve uyuşuna göre üç başlıkta ele alınmaktadır (6). Çalışma süresine göre, sürekli ve geçici işçi; uyuşuna göre, yerli ve yabancı işçi; yaşadığı yere göre yerli ve gezici olarak farklı disiplinlerce farklı şekillerde sınıflandırılabilir (7). Tarım işçilerinden biri, fındık üretiminde çalışan bireylerdir ve fındık üretiminde her yıl binlerce işçi çalışmaktadır. Fındık tarımı, emeğin yoğun olduğu ve kalabalık kitleleler halinde çalışılan üretimlerin başında gelmektedir. Fındık işçilerinin hasat boyunca çoğunluğunun ücretsiz aile işçisi olarak çalıştığı bilinmektedir (8). Bu kişilerin yaşam ve çalışma koşulları olarak farklı düzeylerde zorluklara maruz kaldıkları bilinmektedir (9). Bu zorluklar çoğunlukla beslenme, hareket, barınma, eğitim ve sağlıkla ilgilidir (10). Pandemi süresince işçilerin yaşam ve çalışma koşullarında zorluklar yaşanacağı düşünülmektedir. Bu süreçte toplumun genelinde özellikle risk gruplarında fiziksel ve psikolojik etkilerin görüldüğü bilinmekte, bunların başında sağlıkla ilgili endişe ve anksiyete durumları yer almaktadır (11).

Literatürde toplum içinde farklı popülasyonlarda endişe, korku ve anksiyete düzeyleri ile ilişkili yapılmış çalışmalara rastlanmaktadır (12-14). Aynı zamanda toplu halde çalışan işçilerin enfeksiyon açısından risk altında olduğu, olumsuz sağlık koşullarına maruz kaldığı ifade edilmektedir (10,15,16). Fakat tarım işçileri ile yapılan benzer bir çalışmaya ulaşılmamıştır. Güncel olan pandemi süresince kalabalık olarak çalışan ve risk altında olan tarım işçilerinin farkındalıkları ile yaşadıkları endişe ve anksiyete durumlarının belirlenmesi halk sağlığı açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmada amaç, tarım işçilerinin Covid-19 pandemisinde kişisel koruyucu kullanımına yönelik farkındalıkları, sağlıkla ilgili endişe ve anksiyete durumlarını belirlemektir.

Araştırmanın Soruları

- Tarım işçilerinin Covid-19 pandemisinde kişisel koruyucu kullanımına yönelik farkındalıkları nedir?
- Tarım işçilerinin Covid-19 pandemisinde sağlıkla ilgili endişeleri ve anksiyeteleri ne düzeydedir?
- Tarım işçilerinin kişisel koruyucu kullanımına yönelik farkındalıklarına göre endişe ve anksiyeteleri arasında ilişkili var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Tipi

Bu çalışma tanımlayıcı türdedir.

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Bu çalışma, 2020 yılı fındık hasatı tarihinden sonra Kasım-Aralık aylarında Doğu Karadeniz Bölgesi’ndeki fındık üretiminin en yoğun olduğu bir ilde bulunan fındık işçileri ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Değişkenleri

Araştırmanın bağımlı değişkeni çalışma kapsamındaki öğrencilerin “Hemşirelik Öğrencileri İçin Kişisel Sağlık Verilerinin Kayıt ve Korunması Tutum Ölçeği” puan ortalamalarıdır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri ise çalışma kapsamındaki öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri, hemşirelik bölümünü isteyerek tercih etme durumu, uygulama alanlarında çalışmayı sevme durumu ve hastalarla iletişim düzeyi, kişisel veri ve kişisel sağlık verisi kavramını daha önce duyma durumudur.

Araştırmanın Evreni/Örnekleme

Çalışmanın evreni fındık işçilerinden oluşmaktadır. Örneklem, evren sınırlarının kesin olarak belirlenemediği durumlarda kullanılan kartopu örnekleme ile belirlenmiştir (17). Eksik ya da hatalı doldurulan ölçekler nedeniyle 9 kişi araştırmaya dahil edilmemiş ve 153 kişi ile çalışma tamamlanmıştır (n = 153.) Araştırma için dahil edilme kriterleri; fındık işçisi olmak, iletişime açık olmak ve araştırmaya katılmaya gönüllü olmaktır.

Araştırmanın Değişkenleri

Bağımlı değişken: Tarım işçilerinin Covid-19 korkusu ve anksiyete düzeyleridir.

Bağımsız değişken: Tarım işçilerinin Covid-19 ile ilgili bilgileri, kişisel koruyucu kullanımına yönelik farkındalıkları, sosyodemografik bazı özellikleridir

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veriler ‘Bilgi Formu, Covid-19 Korkusu Ölçeği ve Beck Anksiyete Ölçeği’ ile toplanmıştır.

Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından hazırlanan bu form 24 sorudan oluşmaktadır. Formda yer alan bu sorular sosyodemografik özelliklerin yanı sıra Covid-19 bilgi düzeyi ve kişisel koruyucu kullanımına yönelik farkındalığı ölçen özelliktedir (11,12,18).

Covid-19 Korkusu Ölçeği

Ahorsu ve arkadaşlarının (2020) geliştirdiği ölçek Türkçe’ye Bakioğlu, Korkmaz ve Ercan (2020) tarafından uyarlanmıştır. Yedi sorudan oluşan ölçek 5’li likert (1 = Kesinlikle katılmıyorum, 5 = Kesinlikle katılıyorum) türündedir. Ölçek tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 7 ile 35 arasında değişmektedir. Ölçeğin

tüm maddelerinden alınan toplam puan bireyin yaşadığı Covid-19 korkusu düzeyini yansıtmaktadır. Alınan yüksek puan yüksek düzeyde korku yaşamak anlamına gelmektedir. Ölçek Cronbach Alpha değeri .88'dir (19,20). Bu çalışma için Cronbach Alpha değeri .88'dir.

Beck Anksiyete Ölçeği

Beck ve arkadaşlarının (1988) geliştirdiği ölçek, bireylerin yaşadığı anksiyete belirtilerini belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Türkçe geçerlik güvenirliği Ulusoy ve arkadaşları (1998) tarafından yapılmıştır. Yirmi bir maddeden oluşan ölçek 4'lü likert (0 = Hiç, 3 = Ciddi Derecede) türündedir. Ölçekten en düşük 0, en yüksek 63 puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan, yaşanan anksiyetenin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçekten alınan toplam puana göre normal ile ciddi anksiyete arasında değerlendirme yapılmaktadır. Ölçek Cronbach Alpha değeri .93'tür (21,22). Bu çalışma için Cronbach Alpha değeri .94'tür

Verilerin Toplanması

Veriler, online bir form aracılığıyla toplanmıştır. Online formun içinde onam ve çalışmada kullanılan ölçekler yer almaktadır. Bu form çalışmanın yapıldığı tarih aralığında katılımcılara açık olacak şekilde kişilere ulaştırılmış sonrasında erişime kapatılmıştır. Kişisel verilerin korunması kanununa uyulmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler araştırmacılar tarafından bilgisayar ortamında ve istatistiksel çözümler için Çalışmanın istatistiksel analizleri SPSS 24.00 paket programı ile yapılmıştır. Analizlerde, verilerin normal dağılıp dağılmadığı Kolmogorov Simirnov testi ile belirlenerek t-testi/Mann Withney U testi ve ANOVA/Kruskall Wallis testi kullanılmıştır. Araştırmada anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Bir üniversitenin Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan (Karar Sayısı: 2020/665) etik onay alınmıştır. Çalışmada Helsinki Bildirgesine sadık kalınmış ve katılımcılardan yazılı onay alınmıştır. Çalışmada kullanılan ölçeklerin yazarlarından e-mail yoluyla izin alınmıştır. Çalışmada, araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bulgular

Bu çalışmadaki tarım işçilerinin bazı tanıtıcı özellikleri şu şekildedir; işçilerin yaş ortalaması 36.34 ± 12.69 (min-max: 16.00-71.00), %50.3'ü kadın ve %53.6'sı üniversite mezunudur. Çalışmaya katılan tarım işçilerinin %74.5'i ücretsiz aile işçisidir. Tarım işçilerinin %68.6'sının geliri giderine denk, %79.1'i çekirdek aile yapısında ve %43.8'i bir ilçede yaşamaktadır. Tarım işçilerinin %26.8'i kronik bir hastalığa sahiptir. Tarım işçilerinin %33.1'i Covid-19 ile ilgili yapılması gereken iyileştirmelerin hijyen koşulları olduğunu düşünmektedir.

Tablo 1. Tarım İşçilerinin Beck Anksiyete Ölçeği ve Covid-19 Korkusu Ölçek Puanları (n=153)

	X ± SS	Min-Max
	n	%
Covid-19 Korkusu Ölçeği	17.62 ± 6.06	7-34
Beck Anksiyete Ölçeği	12.47 ± 11.13	0-42
Normal	79	51.6
Hafif Anksiyete (10-18)	29	19.0
Orta Anksiyete (19-29)	27	17.6
Ciddi Anksiyete (30-63)	18	11.8

Tablo 1'e göre, tarım işçilerinin Covid-19 korkusu ölçeği puan ortalaması 17.62 ± 6.06 olarak bulunmuştur. Beck anksiyete ölçeği puan ortalaması 12.47 ± 11.13 olarak bulunmuştur. Beck anksiyete ölçeğine göre tarım işçilerinin %51.6'sı normal iken %11.8'i ciddi anksiyeteye sahiptir.

Tablo 2. Tarım İşçilerinin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Covid-19 Korkusu Ölçeği ve Beck Anksiyete Ölçeği Puan Dağılımı (n=153)

	Covid-19 Korkusu Ölçeği X ± SS	Beck Anksiyete Ölçeği X ± SS
Cinsiyet		
Kadın	2.66 ± .90	.65 ± .54
Erkek	2.33 ± .79	.53 ± .50
Test/P	U= 2273.500 p= .017	U= 2543.500 p= .162
Gelir durumu		
Gelir giderden az	3.16 ± .94	.82 ± .57
Gelir gidere denk	2.39 ± .78	.55 ± .48
Gelir giderden fazla	2.46 ± .89	.57 ± .64
Test/P	KW= 12.367 p= .002	KW= 4.914 p= .086
Aile yapısı		
Çekirdek aile	2.51 ± .88	.52 ± .49
Geniş aile	2.51 ± .82	.85 ± .59
Test/P	U= 1886.500 p= .824	U= 1298.500 p= .004
Uzun süre yaşanılan yer		
İl	2.42 ± .76	.57 ± .51
İlçe	2.58 ± .89	.55 ± .53
Köy	2.54 ± .98	.72 ± .55
Test/P	KW= .795 p= .672	KW= 2.598 p= .273

Tablo 2'ye göre, tarım işçilerinin cinsiyetlerine göre Covid-19 korkusu ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Kadın tarım işçilerinin Covid-19 korkusu ölçeği puan ortalaması erkek tarım işçilerine göre daha yüksek bulunmuştur. Gelir durumu ile Covid-19 korkusu ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Geliri giderden az olan ile geliri gidere denk ($p = .004$) ve fazla ($p = .033$) olan tarım işçileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Geliri giderden az olan tarım işçilerinin Covid-19 korkusu ölçeği puan ortalaması daha yüksek bulunmuştur. Aile yapısı ile Beck anksiyete ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Geniş aile yapısına sahip olan tarım işçilerinin çekirdek aile yapısına sahip olanlara göre anksiyeteleri daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 3. Tarım İşçilerinin Covid-19 İle İlgili Bilgi Düzeylerine göre Covid-19 Korkusu Ölçeği ve Beck Anksiyete Ölçeği Puan Dağılımı (n=153)

	n	%	Covid-19 Korkusu Ölçeği X ± SS	Beck Anksiyete Ölçeği X ± SS
Covid-19 tanısı alma durumu				
Alan	6	3.9	2.90 ± .81	1.10 ± .42
Almayan	147	96.1	2.50 ± .86	.57 ± .52
Test/P			U= 303.500 p= .195	U= 191.00 p= .019
Covid-19 tanısı alan yakını olma durumu				
Var	37	24.2	2.47 ± .60	.75 ± .40
Yok	116	75.8	2.53 ± .93	.54 ± .55
Test/P			U= 2128.00 p= .939	U= 1400.500 p= .001
Covid-19 hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünme				
Evet	107	69.9	2.41 ± .89	.45 ± .49
Hayır	9	5.9	2.57 ± .97	1.04 ± .69
Kararsız	37	24.2	2.80 ± .70	.88 ± .40
Test/P			KW= 7.737 p= .021	KW= 29.041 p= .00
Covid-19 ile ilgili alınan bilginin kaynağı				
Aile	16	10.5	2.63 ± .73	1.01 ± .46
Arkadaşlar	18	11.8	2.38 ± .92	.64 ± .50
Sağlık bakanlığı	62	40.5	2.59 ± .97	.52 ± .53
Medya kuruluşları	39	25.5	2.38 ± .75	.54 ± .47
Sosyal medya	18	11.8	2.56 ± .79	.50 ± .58
Test/P			KW= 1.916 p= .571	KW= 14.046 p= .007
Covid-19 ile ilgili alınan önlemleri yeterli bulma durumu				
Evet	52	34.0	2.41 ± .88	.40 ± .47
Hayır	30	19.6	2.39 ± .82	.73 ± .59
Kısmen	71	46.4	2.64 ± .86	.67 ± .50
Test/P			KW= 2.961 p= .228	KW= 13.131 p= .001

Tablo 3'e göre, Covid-19 tanısı alma durumu ile Beck anksiyete ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Tanı alan tarım işçilerinin anksiyeteleri, tanı almayanlara göre yüksektir. Covid-19 tanısı alan yakını olma durumu ile Beck anksiyete ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Tanı alan yakına sahip olan tarım işçilerinin anksiyeteleri daha yüksektir.

Covid-19 hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünme durumu ile Covid-19 korkusu ve Beck anksiyete ölçekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Covid-19 ölçeği ve Beck Anksiyete ölçeğine göre, Covid-19 hakkında yeterli bilgiye sahip olan tarım işçileri ile kararsız olan tarım işçileri arasında ($p = .026$; $p = .000$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Bu düşünceye sahip tarım işçilerinin her iki ölçek puan ortalaması yüksek bulunmuştur.

Covid-19 ile ilgili alınan bilginin kaynağı ile Beck anksiyete ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Bilgiyi aileden alan tarım işçileri ile sağlık bakanlığından, medya kuruluşlarından, sosyal medyadan alan işçiler arasında ($p = .004$; $p = .034$; $p = .024$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Bilgiyi, aileden alan tarım işçilerinin Beck anksiyete ölçeği puan ortalaması daha yüksektir.

Covid-19 ile ilgili alınan önlemleri yeterli bulma durumu ile Beck anksiyete ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Covid-19 için alınan önlemleri yeterli bulan tarım işçileri ile yeterli bulmayanlar ve kısmen yeterli bulanlar arasında ($p = .040$; $p = .011$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Covid-19 için alınan önlemleri yeterli bulmayan tarım işçilerinin Beck anksiyete ölçeği puan ortalaması daha yüksektir.

Tablo 4. Tarım İşçilerinin Kişisel Koruyucu Kullanımına Yönelik Farkındalıklarına Göre Covid-19 Ölçeği ve Beck Anksiyete Ölçeği Puan Dağılımı (n=153)

	n	%	Covid-19 Korkusu Ölçeği X ± SS	Beck Anksiyete Ölçeği X ± SS
Fındık toplarken sosyal mesafeye dikkat etme durumu				
Dikkat eden	22	14.4	2.36 ± .87	.30 ± .37
Dikkat etmeyen	64	41.8	2.71 ± .95	.71 ± .61
Kararsız	67	43.8	2.37 ± .74	.57 ± .45
Test/P			KW= 4.515 p= .105	KW= 9.894 p= .007
Fındık toplarken maske kullanımına dikkat etme durumu				
Dikkat eden	18	11.8	2.22 ± 1.01	.28 ± .37
Dikkat etmeyen	76	49.7	2.70 ± .95	.66 ± .60
Kararsız	59	38.6	2.37 ± .62	.59 ± .42
Test/P			KW= 6.042 p= .049	KW= 9.817 p= .007
Maskeyi değiştirme sıklığı				
4 saatte bir	62	40.5	2.64 ± .91	.62 ± .53
8 saatte bir	67	43.8	2.40 ± .77	.62± .53
12 saat ve üzeri	24	15.7	2.51 ± .97	.41 ± .47
Test/P			KW= 2.619 p= .270	KW= 3.588 p= .166
Maskeye erişimde sıkıntı yaşama durumu				
Yaşayan	17	11.1	3.01 ± .79	.76 ± .73
Yaşamayan	95	62.1	2.37 ± .81	.48 ± .43
Kısmen yaşayan	41	26.8	2.63 ± .93	.78 ± .57
Test/P			KW= 10.047 p= .007	KW= 8.186 p= .017
Diğer işçilerle bir aradayken sosyal mesafe ve maske önlemlerine uyma durumu				
Uyan	29	19.0	2.32 ± 1.05	.36 ± .45
Uymayan	51	33.3	2.70 ± .91	.76 ± .61
Kısmen uyan	73	47.7	2.46 ± .72	.56 ± .45
Test/P			KW= 4.463 p= .107	KW= 11.160 p= .004
Fındık toplarken sık ve az vardiya ile çalışma durumu				
Evet	7	4.6	2.36 ± .79	.08 ± .10
Hayır	109	71.2	2.51 ± .87	.60 ± .55
Kısmen	37	24.2	2.56 ± .85	.65 ± .46
Test/P			KW= .357 p= .836	KW= 10.517 p= .005
Hastalığın kendisine bulaşacağını düşünme durumu				
Evet	84	54.9	2.78 ± .86	.70 ± .59
Hayır	69	45.1	2.19 ± .75	.46 ± .40
Test/P			U= 1702.500 p= .00	U= 2323.500 p= .035
Kendini güvende hissetme durumu				
Evet	24	15.7	1.86 ± .69	.24 ± .35
Hayır	129	84.3	2.63 ± .84	.65 ± .53
Test/P			U= 728.500 p= .00	U= 744.500 p= .00

Tablo 4'e göre, fındık toplarken sosyal mesafeye dikkat etme durumu ile Beck anksiyete ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Fındık toplarken sosyal mesafeye dikkat edildiğini düşünenler ile dikkat edilmediğini düşünenler ve kararsız kalanlar arasında ($p = .001$; $p = .029$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Fındık toplarken sosyal mesafeye dikkat edilmediğini düşünen tarım işçilerinin Beck anksiyete ölçeği puan ortalaması daha yüksektir.

Fındık toplarken maske kullanımına dikkat etme durumu ile Covid-19 korkusu ve Beck anksiyete ölçekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Fındık toplarken maske kullanımına dikkat edildiğini düşünenler ile kararsız kalanlar arasında ($p = .048$) Covid-19 korkusu ölçeğine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Fındık toplarken maske kullanımına dikkat edildiğini düşünenler ile edilmediğini düşünenler ve kararsız kalanlar arasında ($p = .004$; $p = .017$) Beck anksiyete ölçeğine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$).

Fındık toplarken maske kullanımına dikkat edilmediğini düşünen tarım işçilerinin hem Covid-19 korkusu ölçeği hem de Beck anksiyete ölçeği puan ortalamalarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Maskeye erişimde sıkıntı yaşama durumu ile Covid-19 korkusu ve Beck anksiyete ölçekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Maske erişiminde sıkıntı yaşamayanlar ile sıkıntı yaşayanlar arasında ($p = .018$) Covid-19 korkusu ölçeğine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Maske erişiminde sıkıntı yaşamayanlar ile kısmen sıkıntı yaşayanlar arasında ($p = .010$) Beck anksiyete ölçeğine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Maske erişiminde kısmen sıkıntı yaşayan tarım işçilerinin Beck anksiyete ölçeği puan ortalaması daha yüksek bulunmuştur.

Diğer işçilerle bir aradayken sosyal mesafe ve maske önlemlerine uyma durumu ile Beck anksiyete ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Sosyal mesafe ve maske önlemlerine uyanlar ile uyamayanlar arasında ($p = .004$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Önlemlere uyan tarım işçilerinin Beck anksiyete ölçeği puan ortalaması daha yüksek bulunmuştur.

Fındık toplarken sık ve az vardiya ile çalışma durumu ile Beck anksiyete ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Fındık toplarken vardiya ile çalışmanın mümkün olduğunu düşünenler, düşünmeyenler ve kısmen mümkün diyenler arasında ($p = .000$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Fındık toplarken vardiya ile çalışmanın kısmen mümkün olduğunu düşünen tarım işçilerinin Beck anksiyete ölçeği puan ortalaması daha yüksek bulunmuştur.

Hastalığın kendisine bulaşacağını düşünme durumu ile Covid-19 korkusu ve Beck anksiyete ölçekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Hastalığın kendisine bulaşacağını düşünen tarım işçilerinin Covid-19 korkusu ölçeği ve Beck anksiyete ölçeği puan ortalamaları bulaşmayacağını düşünenlere göre daha yüksek bulunmuştur.

Kendini güvende hissetme durumu ile Covid-19 korkusu ve Beck anksiyete ölçekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < .05$). Kendilerini güvende hissetmeyen tarım işçilerinin Covid-19 korkusu ölçeği ve Beck anksiyete ölçeği puan ortalamaları güvende hissedenlere göre daha yüksek bulunmuştur.

Tartışma

İstihdamda önemli bir yeri olan tarım sektörü, insan gücüne yoğun olarak ihtiyaç duymaktadır. Tarımsal üretimde farklı kollarda çalışan tarım işçilerinin yaşadığı bazı sorunlar vardır (4). Bu bölümde tarım işçilerinin pandemi sürecinde yaşadıkları riskler göz önüne alındığında mevcut sorunların yanı sıra Covid-19 süreci boyunca kişisel koruyucu kullanımı ve yaşanabilecek korku ve endişe sorunları tartışılmıştır.

Çalışmada, tarım işçilerinin Covid-19 korkusu ölçek puanı 17.62 ± 6.06 olarak bulunmuştur. Almanya'da 18 yaşından büyük erişkinlerle yapılan bir çalışmada katılımcıların Covid-19 korkusunun oldukça yüksek olduğu ifade edilmiştir (23). Doğu Avrupa'da yapılan bir çalışmada katılımcıların bu çalışma ile benzer olarak 17.40 ± 4.70 puan aldıkları görülmüştür (24). Literatür bu yönüyle çalışmamızı desteklemektedir. Çalışmada, tarım işçilerinin Beck anksiyete ölçeği puan ortalaması 12.47 ± 11.13 olarak bulunmuştur. İşçilerin anksiyete düzeylerine bakıldığında %51.6'sı normaldir. Çin'de öğrencilerle yapılan bir çalışmada, öğrencilerin büyük çoğunluğun normal düzeyde anksiyeteye sahip olduğu; Almanya'da toplum içinde sağlık kaygısını belirlemek için yapılan bir çalışmada, katılımcıların orta düzeyde anksiyeteye sahip olduğu; İtalya'da genel ruh sağlığının değerlendirildiği bir çalışmada ise katılımcıların şiddetli anksiyeteleri olduğu ifade edilmiştir (25-27). Buna göre, çalışmamız literatürle benzediği kadar farklı sonuçlar olduğu da görülmektedir. Bu durumun sebebi, hedef nüfustaki kişisel farklılıklar, yaşanan stresli olaylar, stresli yaşam alanlarına verilen tepkilerin değişmesi ve geçmiş deneyimler olabilir.

Çalışmada, kadın tarım işçilerinin Covid-19 korkusu ölçeği puan ortalaması erkek tarım işçilerine göre daha yüksek bulunmuştur. Çalışmamızdaki bu bulgu literatürde pandemi süresinde korku, anksiyete ve risk algısı ile ilgili yapılan çalışmaların bulgularına benzemektedir (12,24,27,28).

Çalışmada, geliri giderden az olan tarım işçilerinin Covid-19 korkusu ölçeği puan ortalaması daha yüksek bulunmuştur. Literatür pandemi gibi önemli bir halk sağlığı sorununun toplumun sosyodemografik durumu ile savunmasız olma, korku ve stres durumlarının ilişkili olduğunu ifade etmektedir (29,30). Çalışmamız dolaylı olarak literatürü desteklemektedir.

Çalışmada, geniş aile yapısına sahip olan tarım işçilerinin çekirdek aile yapısına sahip olanlara göre Beck anksiyete puan ortalaması daha yüksek bulunmuştur. Yapılan kısıtlı çalışmada benzer özellikte bir sonuca rastlanmamıştır. Bu bulguya göre ailede kişi sayısı arttıkça riskin de artacağı, bu durumun pandemi sürecindeki anksiyeteyi artırabileceği söylenebilir.

Çalışmada, tarım işçilerinin %33.1'i fındık bahçesinde Covid-19 ile ilgili yapılması gereken iyileştirmelerin başında hijyen koşulları geldiğini ifade etmektedir. Centers for Disease Control and Prevention (CDC) tarım işçileri ile ilgili yayınladığı bir kılavuzda benzer olarak temiz su ve sanitasyon ile hijyen koşullarında iyileştirilmeler yapılması gerektiğini vurgulamıştır (31). Tarım işçilerinin ifade ettiği iyileştirmelerin başında hijyen koşullarının gelmesi beklenen bir durum olup güncel Covid-19 yaklaşımlarına uygun olduğunu göstermektedir.

Çalışmada, kendisi ve yakını Covid-19 tanısı alan tarım işçilerinin anksiyeteleri tanı almayanlara göre daha yüksektir. Pandemi sürecinde bireylerin hem kendisi hem ailesi için bu enfekte olmanın önemli bir risk olarak görüldüğü bildirilmektedir (30). İki farklı ülkeden yüksek katılımcı sayısı ile gerçekleşen bir çalışmada, katılımcılar pandemi sürecinde kendisi ve yakınları için endişe yaşadıklarını ifade etmiştir (32). Pandemi sürecinde yetişkinlerde anksiyete ve umutsuzluk durumunun incelendiği bir başka çalışmada, katılımcıların dörtte biri anksiyete yaşadıklarını ifade etmiştir (33). Kişilerin anksiyete yaşaması pandemi sürecinin belirsizliğinden ötürü beklenen sonuçlardan biridir. Bu sebeple çalışmanın bu bulgusu literatürü destekler niteliktedir.

Çalışmada, Covid-19 hakkında kararsız bilgiye sahip olduğunu düşünen tarım işçilerinin Covid-19 korkusu ölçeği puan ortalaması daha yüksek bulunmuştur. Covid-19 hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığını düşünen tarım işçilerinin Beck anksiyete ölçeği puan ortalaması daha yüksek bulunmuştur. Bu bilgiyi, aileden alan tarım işçilerinin ölçek puanı ise daha yüksektir. Covid-19 süreciyle ilgili net ve yeterli bilgiye sahip olmayan bireyler hem korku hem de anksiyete yaşayabilmektedir. Burada dikkat çeken durum aileden alınan Covid-19 bilgisinin ölçek puanlarını etkilemesidir. Literatürde benzer durumun sorgulandığı bir çalışma bulunmamıştır. Fakat Covid-19 gibi beklenmeyen bir pandemi durumunda bireylerin korku ve anksiyete yaşaması öngörülebilir bir sonuçtur.

Çalışmada, Covid-19 için alınan önlemleri yeterli bulmayan ve fındık toplarken sosyal mesafeye dikkat edilemediğini düşünen tarım işçilerinin Beck anksiyete ölçeği puan ortalaması daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca fındık toplarken maske kullanımına dikkat edilemediğini düşünen tarım işçilerinin hem Covid-19 korkusu ölçeği hem de Beck anksiyete ölçeği puan ortalamaları daha yüksek olduğu bulunmuştur. Pandemi süresince yaşanan korku, anksiyete, stres gibi durumlarının kişisel koruyucu kullanım alışkanlıklarını etkilediği bildirilmektedir (19). Covid-19 sürecinde yetişkinlerde davranış değişikliği ve korku ilişkisinin incelendiği bir çalışmada, halk sağlığını koruyucu önlemlerin korku ve endişe durumlarıyla ilişkili olduğu; pandemide yetişkinlerin anksiyete ve umutsuzluk durumunun incelendiği bir başka çalışmada, benzer sonuçlara ulaşıldığı ifade edilmiştir (33,34). Konuyla ilgili yapılan az sayıdaki çalışmanın bulguları bu çalışmayı destekler niteliktedir.

Çalışmada, tarım işçilerinin çoğu diğer işçilerle fındık toplarken sosyal mesafe ve maske önemlerine kısmen uyulduğunu, az ve sık vardiya ile çalışmanın mümkün olmadığını düşünmektedir. Tarım sektöründe maske kullanımı, sosyal mesafe ve aralıklı çalışma şeklindeki kişisel koruyucu yöntemler çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Burada önemli olan CDC'nin vurguladığı gibi verilen araların çoğaltılması, maske ve mesafe için kontrol planlarının oluşturulmasıdır (31). Nitekim yapılan açıklamalarda kişisel koruyucu ekipman ve sosyal mesafenin oldukça yararlı olduğu vurgulanmaktadır (35,36). Ayrıca bu düşüncedeki tarım işçilerinin Beck anksiyeti ölçeği puan ortalaması daha yüksek bulunmuştur. Bu durum kişisel koruyucu tedbirlerin eksikliğinin anksiyeteye neden olduğunu göstermektedir. Yapılan bir çalışmada mesleğin ve bu meslekte alınan tedbirlerin anksiyete ile ilişkisi olduğu; başka bir çalışmada sosyal mesafe ve maske kullanımının anksiyete ile ilişkilendirildiği ifade edilmiştir (37,38).

Çalışmada, maskeye erişimde sıkıntı yaşamayan tarım işçileri ile sıkıntı yaşayanlar arasında Covid-19 korkusu ölçeğine göre önemli bir fark vardır. Beck anksiyete ölçeğine göre, maskeye erişimde sıkıntı yaşamayan tarım işçileri ile kısmen sıkıntı yaşayanlar arasında önemli bir fark vardır. Çin'de yapılan bir çalışma, alınan koruyucu önlemlerin endişe ve korkuyu azalttığını ortaya çıkarmıştır (39). Buna göre, maskenin önemli bir kişisel koruyucu olarak benimsenmesi ve maskeye erişimde yaşanan aksaklıkların kişilerde korku ve anksiyete yaratabileceği düşünülebilir.

Çalışmada, tarım işçilerinin %54.9'u hastalığın kendilerine bulaşacağını düşünmekte ve %84.3'ü kendilerini güvende hissetmediklerini belirtmektedir. Ayrıca bu düşüncedeki tarım işçilerinin Covid-19 korkusu ölçeği ve Beck anksiyete ölçeği puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Pandemi gibi riskin yüksek olduğu olağandışı durumlarda korku, endişe ve güven eksikliği yaşanabildiği bilinmektedir (40). Covid-19 nedeniyle toplumun büyük çoğunluğun bu durumda olduğu ve tarım işçilerinin de hastalığa yakalanma ve güvende olmadığını düşünmelerinin beklenen bir durum olduğu söylenebilir. Almanya'da yapılan bir çalışmada, benzer olarak katılımcıların büyük çoğunluğu henüz hastalanmamış olmasına rağmen gelecekte hastalanacağını düşündüğünü ve kendilerini güvende hissetmediği ifade edilmiştir (23). Bangladeş'te yapılan bir çalışmada ise hem kendini hem yakın çevresini güvende hissetmeyen kişilerin korku ve anksiyeteleri yüksek olarak ifade edilmiştir (37).

Sonuçların Uygulamada Kullanımı

Çalışmaya katılan tarım işçileri Covid-19 sürecinde gereken iyileştirmelerin başında hijyen koşullarının geldiğini düşünmektedir. Tarım işçilerinin %54.9'u bu hastalığı yaşayacağını ve %84.3'ü kendini güvende hissetmediğini ifade etmektedir. Tarım işçilerinin Covid-19 korkularının orta düzeyde olduğu, %51.6'sının normal düzeyde anksiyeteleri olduğu ve cinsiyet, aile yapısı, gelir düzeyi gibi demografik değişkenlerle değiştiği görülmektedir. Ayrıca kişisel koruyucu kullanımı, sosyal mesafe, vardiya ile çalışma durumları ile korku ve endişeleri arasında ilişki olduğu görülmektedir.

Tarım işçilerinin Covid-19 sürecinde bütüncül bakış açısıyla değerlendirildiği bu çalışmada, bakımda kaliteyi sağlamanın yanı sıra bulaşıcı hastalıklarla mücadelede ön saflarda olan, çalışan sağlığını koruma ve geliştirmede rol ve sorumlulukları bulunan halk sağlığı hemşirelerinin sürece verebileceği katkılar ortaya koyulmuştur. Multidisipliner olarak yapılacak benzer nitelikteki çalışmaların literatürü destekleyeceği düşünülmektedir.

Covid-19 pandemisi boyunca tarım işçilerinin dahil olduğu yerel yönetimler saha içinde denetlemelerde bulunmalıdır. Risklerin belirlenmesi, önlemlerin alınması ve olası enfeksiyonlara karşı işbirliği içinde hareket edilmelidir. İşveren tarafından çalışma sahasındaki olası iyileştirmeler en kısa sürede tamamlanarak hayata geçirilmelidir. Özellikle kişisel koruyucu ekipmanların kolay ulaşılabilir olması gerekmektedir. Yaşanabilecek bulaş durumlarında sağlık ekibi ile koordineli hareket edilmesi, temel eğitimlerin bir uzman tarafından verilmesi önerilmektedir. Bu konuda bir halk sağlığı hemşiresinin dahil olduğu multidisipliner ekibin kurulması ve yapılan eğitimlerin artırılmasına önem verilmelidir. Ayrıca benzer çalışmaların artırılması önerilmektedir.

Kısıtlılıklar

Bu çalışma, seçilen örneklem sebebiyle 2020 yılı fındık sezonunda tarım işçisi olarak çalışan kişileri ve bulunduğu bölgeyi temsil etmektedir. Ayrıca alanda yapılan çalışmaların azlığı nedeniyle çalışmanın tartışması kısıtlı bir literatür ile yapılmıştır.

Bilgilendirme

Yazarların araştırmaya katkı oranı beyanları şu şekildedir; araştırmanın konusu ve metodolojisinin belirlenmesi İAA,

AH; verilerin toplanması ve işlenmesi AH; verilerin analizi ve yorumlanması İAA, AH; makalenin yazılması İAA, AH. Çalışma için herhangi bir fon desteği alınmamış ve bütçe araştırmacılar tarafından karşılanmıştır. Araştırmacılar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. Bu çalışmanın yürütülebilmesi için bir üniversitenin Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan (Tarih: 30.10.2020, Karar Sayısı: 2020/665) onay alınmıştır.

Kaynaklar

1. Azoulay E, Kentish-Barnes NA. 5-point strategy for improved connection with relatives of critically ill patients with COVID-19. *Lancet Psychiatry* 2020;8(6):e52.
2. Jiang X, Deng L, Zhu Y, Ji H, Tao L, Liu L, et al. Psychological crisis intervention during the outbreak period of new coronavirus pneumonia from experience in Shanghai. *Psychiatry Research* 2020; 286:112903.
3. Khan U, Mehta R, Arif M, Lakhani O. Pandemics of the past: A narrative review. *J Pak Med Assoc.* 2020;70(5):34-7.
4. Fereli S, Aktaç Ş, Güneş F. Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşulları, beslenme durumları ve görülen sorunlar. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2016;1(3):36-47.
5. ILO. Agricultural workers and their contribution to sustainable agriculture and rural development. 2007. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_dialogue/@actrav/documents/publication/wcms_113732.pdf 08.08.2020.
6. Görücü İ, Akbıyık N. Türkiye'de mevsimlik tarım işçiliği: Sorunları ve çözüm önerileri. *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 2010;3(5):189-220.
7. Bayramoğlu Z, Bozdemir M. Tarım sektöründe işgücü terminolojisinin tanımlanması. *Türk Tarım-Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi* 2020;8(3):773-83.
8. Baş L, Ulukan NC. Seasonal local female workers in hazelnut agriculture: The case of Fatsa. *Fiscaeconomia* 2020;4(1):111-31.
9. Kablay S, Aysan ME. Fındık işçileri ve sorunları. *Humanities&Social Sciences* 2019;143.
10. Dennerlein JT, Burke L, Sabbath EL, Williams JA, Peters SE, Wallace L, ... & Sorensen G. An integrative total worker health framework for keeping workers safe and healthy during the COVID-19 pandemic. *Human Factors* 2020;62(5):689-96.
11. Aslan R. Covid-19 fizyoloji ve psikolojiyi nasıl etkiliyor?. *Ayrıntı Dergisi* 2020;8(88):47-53.
12. Ekiz T, İlman E, Dönmez E. Bireylerin sağlık anksiyetesi düzeyleri İle Covid-19 salgını kontrol algısının karşılaştırılması. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi* 2020;6(1):139-54.
13. Özyürek A, Atalay D. Covid-19 pandemisinde yetişkinlerde yaşamın anlamı ve ölüm kaygısı ile iyilik hali arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Turan: Stratejik Araştırmalar Merkezi* 2020;12(46):458-72.
14. Özdin S, Bayrak Özdin Ş. Levels and predictors of anxiety, depression and health anxiety during COVID-19 pandemic in Turkish society: The importance of gender. *International Journal of Social Psychiatry* 2020;66(5):504-11.
15. Howard J. Nonstandard work arrangements and worker health and safety. *American Journal of Industrial Medicine* 2017;60:1-10.
16. Mertol H, Akgeyik M, Pirdoğan A, Karaman N. Mevsimlik tarım işçiliği sorunları ve çözüm önerileri (Hilvan Örneği). *Eğitim Bilim ve Araştırma Dergisi* 2021;2(1):63-74.
17. Güven Tezcan S. Temel Epidemiyoloji. 1. Basım. Ankara Hipokrat Kitabevi; 2017.
18. Alıcılar HE, Güneş G, Çöl M. Toplumda COVID-19 pandemisiyle ilgili farkındalık, tutum ve davranışların değerlendirilmesi. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi* 2020;5:1-16.
19. Ahorsu DK, Lin CY, Imani V, Saffari M, Griffiths MD, Pakpour AH. (2020). The fear of COVID-19 Scale: Development and initial validation. *International Journal of Mental Health and Addiction* 2020;1-9.
20. Bakioğlu F, Korkmaz O, Ercan H. Fear of COVID-19 and positivity: Mediating role of intolerance of uncertainty, depression, anxiety, and stress. *International Journal of Mental Health and Addiction* 2020;1-14.
21. Beck AT, Epstein N, Brown G, Ster RA. An inventory for measuring clinical anxiety: psychometric properties. *J Consul Clin Psychol* 1988; 56:893-7.
22. Ulusoy M, Şahin N, Erkman H. Turkish version of the beck anxiety inventor, psychometric properties. *Journal of Cognitive Psychotherapy: An International Quarterly* 1998;12(2):28-35.
23. Gerhold L. COVID-19: Risk perception and coping strategies. 2020; 10.31234/osf.io/xmpk4
24. Reznik A, Gritsenko V, Konstantinov V, Khamenka N, Isralowitz R. COVID-19 fear in Eastern Europe: Validation of the fear of COVID-19 Scale. *International Journal of Mental Health and Addiction* 2020;1-6.
25. Cao W, Fang Z, Hou G, Han M, Xu X, Dong J, et al. The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry Research* 2020;112934.
26. Jungmann SM, Witthöft M. Health anxiety, cyberchondria, and coping in the current COVID-19 pandemic: Which factors are related to coronavirus anxiety?. *Journal of Anxiety Disorders* 2020;102239.
27. Rossi R, Succi V, Pacitti F, Di Lorenzo G, Di Marco A, Siracusano A, et al. Mental health outcomes among front and second line health workers associated with the COVID-19 pandemic in Italy. *medRxiv* 2020; <https://doi.org/10.1101/2020.04.16.20067801>
28. Wang C, Pan R, Wan X, Tan Y, Xu L, Ho CS, et al. Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in china. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 2020;17(5):1729.
29. Aydemir D, Ulusu NN. Influence of lifestyle parameters—dietary habit, chronic stress and environmental factors, jobs—on the human health in relation to the COVID-19 pandemic. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness* 2020;1-2.
30. Stokes JE, Patterson SE. Intergenerational relationships, family caregiving policy, and COVID-19 in the United States. *Journal of Aging & Social Policy* 2020;1-9.

31. CDC. Agriculture workers and employers. 2020. URL: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/community/guidance-agricultural-workers.html> 11.09.2020.
32. Zettler I, Schild C, Lilleholt L, Kroencke L, Utesch T, Moshagen M, et al. The role of personality in Covid-19 related perceptions, evaluations, and behaviors: Findings across five samples, nine traits, and 17 criteria. Psyarxiv 2020. URL: <https://psyarxiv.com/pkm2a/> 10.02.2021
33. Erdoğan Y, Koçoğlu F, Sevim C. COVID-19 pandemisi sürecinde anksiyete ile umutsuzluk düzeylerinin psikososyal ve demografik değişkenlere göre incelenmesi. Klinik Psikiyatri Dergisi 2020; 23:1.
34. Harper CA, Satchell LP, Fido D, Latzman RD. Functional fear predicts public health compliance in the COVID-19 pandemic. International Journal of Mental Health and Addiction 2020;1-14.
35. Semple S, Cherrie JW. COVID-19: Protecting worker health. Annals Of Work Exposures And Health 2020;64(5):461-4.
36. Smereka J, Szarpak L. The use of personal protective equipment in the COVID-19 pandemic era. The American Journal of Emergency Medicine 2020; 38:1515-39.
37. Islam SDU, Bodrud-Doza M, Khan RM, Haque MA, Mamun MA. Exploring COVID-19 stress and its factors in Bangladesh: A perception-based study. Heliyon 2020; 6(7):e04399.
38. Olivera-La Rosa A, Chuquichambi EG, Ingram, GP. Keep your (social) distance: Pathogen concerns and social perception in the time of COVID-19. Personality and Individual Differences 2020; 166:110200.
39. Qian M, Wu Q, Wu P, Hou Z, Liang Y, Cowling BJ, et al. Psychological responses, behavioral changes and public perceptions during the early phase of the COVID-19 outbreak in China: A population based cross-sectional survey. medRxiv 2020; <https://doi.org/10.1101/2020.02.18.20024448>.
40. Cori L, Bianchi F, Cadum E, Anthonj C. Risk perception and COVID-19. Int. J. Environ. Res. Public Health 2020;17(9):3114.